

A hatékonyság nyomában: jogorvoslat és szankciók hátrányos megkülönböztetési ügyekben

Kádár András Kristóf
ügyvéd

a Magyar Helsinki Bizottság társelnöke

Finanszírozó: az Európai Bizottság Jogok, Egyenlőség és Polgárság 2014–2020 programja

A jogorvoslatok funkciója

Earl Warren, az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának elnöke szerint „manapság már sokan osztják azt az alapvetően hibás nézetet, miszerint a faji diszkriminációt törvényekkel nem lehet megszüntetni, csak az emberek szívének és gondolkodásának megváltoztatásával. Ez egy téves hiedelem. Az előítéleteket valóban nem lehet megszüntetni, de azt igen, hogy előítéleteink következményeit másoknak kelljen viselniük!”

A jog alapvető szerepet játszik a - tudatos illetve nem tudatos - előítéletekből fakadó magatartások számának csökkentésében a szankció- és jogorvoslati rendszer révén.

Két fő funkció:

- a diszkrimináció elkövetője és más potenciális elkövetők visszatartása a jövőbeni hasonló cselekedetektől
- jóvátétel nyújtása az áldozatok számára

Jogi háttér I.

- ▶ Az **Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke**: „Mindenkinek, akinek az Unió törvényei által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz [...]” (megkül. tilalma: 21. cikk, nők és férfiak közötti egyenlőség: 23. cikk)
- ▶ A **2000/43/EK irányelv** a személyek közötti, faji- vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról, **15. cikk** és a **2000/78/EK irányelv** a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról, **17. cikk**: „A tagállamok megállapítják az ennek az irányelvnek megfelelően elfogadott nemzeti rendelkezések megsértése esetén alkalmazandó szankciók szabályait, és meghoznak minden szükséges intézkedést, hogy biztosítsák ezek alkalmazását. A szankcióknak, amelyek az áldozat számára fizetendő kártérítést is magukban foglalhatnak, hatékonyak (effective), arányosnak (proportionate) és visszatartó erejűnek (dissuasive) kell lenniük.”

Jogi háttér II.

- ▶ A **2006/54/EK irányelv** a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség és egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatás és munkavégzés területén történő megvalósításáról, **18. cikk**: „a tagállamok nemzeti jogrendszerük keretében meghozzák azokat az intézkedéseket, amelyekkel valódi (real) és eredményes (effective) kártérítés, illetve jóvátétel biztosítható - a tagállamok jogszabályai alapján - a nemi alapon történő megkülönböztetést elszenvedő személy részére az őt ért veszteségért és kárért; ezen intézkedések visszatartó erejűek (dissuasive) és arányosak (proportionate) az elszenvedett kárral. Az ilyen kártérítést vagy jóvátételt nem lehet felső határ meg szabásával korlátozni, kivéve azokat az eseteket, amikor a munkaadó bizonyítani tudja, hogy a pályázó ezen irányelv szerinti megkülönböztetés következtében csak azt a kárt szenvedte el, hogy pályázatát nem vették figyelembe.”
- ▶ A **2006/54/EK irányelv**, **25. cikk**: „a tagállamok megállapítják az ennek az irányelvnek megfelelően elfogadott nemzeti rendelkezések megsértése esetén alkalmazandó szankciókra vonatkozó szabályokat, és meghoznak minden szükséges intézkedést, hogy biztosítsák ezek alkalmazását. A szankcióknak, amelyek az áldozat számára fizetendő kártérítést is magukban foglalhatnak, hatékonyak, arányosnak és visszatartó erejűnek kell lenniük.”

- ▶ Hatékony - képes a szankcionálás kívánt céljának elérésére (visszatartó erő és a sérelem orvoslása);
- ▶ Arányos - megfelelően tükrözi a jogsértés és az okozott sérelem súlyosságát;
- ▶ Visszatartó erejű - képes az elkövetőt és más (potenciális) elkövetőket a további és/vagy ismételt jogsértéstől visszatartani

Joggyakorlat I.

- ▶ **C-14/83 Von Colson**: két női szociális munkást nem alkalmaztak egy csak férfiakat fogva tartó fegyintézetben; kompenzáció: a felvételi interjúval kapcsolatos költségeik megtérítése. Az EU bírósága (ECJ):
- ▶ „...valódi esélyegyenlőség nem jöhet létre a megfelelő szankciók rendszere nélkül”, DE
- ▶ „...az irányelv nem ír elő konkrét szankciókat; a tagállamokra hagyja, hogy belátásuk szerint válasszanak a cél elérése érdekében a megfelelő alternatívák közül”, AZONBAN
- ▶ az irányelv alapján „...szankciónak olyannak kell lennie, amely tényleges és hatékony bírói jogvédelmet biztosít. Annak továbbá a munkaadókra ténylegesen visszatartó hatást kell gyakorolnia. Ebből következően, ha a tagállam a kártérítést választja a hátrányos megkülönböztetés tilalma megsértésének szankciójaként, annak mindenképpen arányban kell állnia az elszenvedett kárral.

Joggyakorlat II.

- ▶ **C-271/91 Marshall II:** Helen Marshall elveszítette dietetikusi állását, mivel elérte az állami nyugdíjjogosultsági korhatárt, amely nők és férfiak számára eltérő volt. A bíróság 19 405 font kártérítést ítelt meg számára (elmaradt jövedelem, kamat, és kompenzáció a nem vagyoni sérelmekért), de a kompenzációt a belső jog maximálta (6 250 font), és nem tette lehetővé a kamatfizetést és a nem vagyoni sérelem kompenzációját. Az EU bírósága (ECJ):
- ▶ „Diszkriminatív elbocsátás esetén [...] az egyenlő bánásmódnak megfelelő helyzet csak úgy állítható vissza, ha a diszkrimináció elszenvedője visszakapja pozícióját vagy az elszenvedett vagyoni kárért és nem vagyoni sérelemért pénzbeli elégtételben részesül.”
- ▶ „Amennyiben pénzbeli elégtételt ítélnek meg [...], annak megfelelő mértékűnek kell lenni ahhoz, hogy a diszkriminatív elbocsátás miatt elszenvedett veszteséget és károkat ellentételezze [...]”
- ▶ „Ebből következik, hogy a fő eljárás során a kártérítés felső határának rögzítése nem tekinthető [...] az irányelv megfelelő alkalmazásának, hiszen ez eleve limitálja a kompenzáció nagyságát, ami nem szükségszerűen konzisztens azzal a követelménnyel, hogy megfelelő jóvátétel révén kell valódi esélyegyenlőséget biztosítani [...]”

Joggyakorlat III.

- ▶ **C-81/12 Accept:** Egy civil szervezet panaszt nyújtott be a román esélyegyenlőségi hivatalhoz (CNDC) egy labdarúgó klub és tulajdonosa ellen, aki azt nyilatkozta, hogy sosem igazolna le homoszexuális játékost. A CNDC megállapította a diszkrimináció tényét és az eljárás alá vont személyt figyelmeztetésben részesítette. ECJ:
- ▶ „egy tisztán szimbolikus szankció nem tekinthető összeegyeztethetőnek a 2000/78/EK irányelv megfelelő és hatékony átültetésével”, AZONBAN
- ▶ „Önmagában az a tény, hogy egy adott szankció nem vagyoni jellegű, még nem jelenti automatikusan azt, hogy pusztán szimbolikus, különösen, ha a szankcióhoz megfelelő mértékű nyilvánosság is társul és megalapozhatja a diszkrimináció megállapítását [...] egy esetleges kártérítési per esetén”.
- ▶ A szabályok nem visszatartó erejűek, ha az „eljárás megindítására jogosultak vonakodnak ezen joguk érvényesítésétől” valamint „az eljárás alá vont személy ismételt törvénysértése” is felveti annak kérdését, hogy az alkalmazott szankció megfelelő visszatartó erővel rendelkezik-e.

Az uniós normákból fakadó bírói kötelezettségek I.

- ▶ **C-441/14 Dansk Industri:** A munkáltató elbocsátotta Rasmussen urat, mikor 60 éves lett. Egy elbocsátott munkavállaló elméletileg végkielégítésre jogosult, de Rasmussen urat a dán törvények szerint nem illette meg ez a lehetőség, mivel még 50 éves kora előtt belépett a munkaadó által működtetett nyugdíjpénztárba. ECJ:
- ▶ „A magánszemélyek közötti, 2000/78/EK irányelv alá tartozó jogvitákban eljáró nemzeti bíróságok feladata [...] hogy a nemzeti törvények rendelkezéseit oly módon értelmezzék [...] hogy azokat az irányelvvel konzisztens módon lehessen alkalmazni, vagy ha ilyen értelmezés nem lehetséges, a nemzeti törvények [...] azon rendelkezéseit hagyják figyelmen kívül [...], amelyek ellentétesek az életkor alapján történő diszkrimináció tiltásának az irányelvben is rögzített alapelvével.”
- ▶ Jogbiztonság és bizalomvédelem elve alapján sem lehet ettől eltekinteni.

Az uniós normákból fakadó bírói kötelezettségek II.

DE a *contra legem* (hatályos törvényekkel szemben álló) értelmezés nem megengedett: a törvény figyelmen kívül hagyása lehetséges, új törvény alkotása azonban nem

Case C-407/14 Arjona Camacho: Arjona Camacho biztonsági őrként dolgozott egy cordobai, fiatalkorúakat fogva tartó intézetben, de elbocsátották. A spanyol bíróság úgy ítélte meg, hogy elbocsátása nemi alapú diszkrimináció miatt történt és feltette a kérdést: „Köteles-e a bíróság a felperes javára az elszenvedett károkért és veszteségekért járó teljes körű kompenzáción felül ún. büntető kártérítést is megítélni, hogy példát statuáljon korábbi munkaadója és mások számára, tekintve, hogy a spanyol jog nem ismeri a büntető kártérítés fogalmát?” ECJ:

„Amennyiben a nemzeti jogszabályokban nem szerepel annak lehetősége, hogy a nemi alapon hátrányosan megkülönböztetett személy számára a bíróság büntető kártérítést ítéljen meg, a 2006/54/EK irányelv 25. cikke alapján sincs lehetősége a nemzeti bíróságnak arra, hogy a diszkriminációt elkövető személyt büntető kártérítés megfizetésére kötelezze.”

Szegregáció a kaposvári iskolában I.

- ▶ 2010. november: a Legfelsőbb Bíróság határozata szerint a kaposvári önkormányzat megszegte az egyenlő bánásmód elvét azzal, hogy nem lépett fel a Pécsi utcai általános iskolában spontán kialakult szegregációs gyakorlat ellen. A bíróság elrendelte a törvénysértés megszüntetését konkrét lépések előírása nélkül: *„Olyan rendelkezés, hogy a bíróság rendelje el a gyerekek szétosztását a város más iskoláiba, vagy - végső soron ennek lehetséges következményeként - az iskola bezárását, nyilvánvalóan nem hozható. Az ilyen rendelkezés konkrét meghatározottság hiányában egyrészt bírósági úton nem lenne végrehajtható, másrészt beláthatatlan következményekkel járna annak teljesítése.”*
- ▶ Nem került sor intézkedésekre - az Esélyt a Hátrányos Helyzetű Gyerekeknek Alapítvány új actio popularis pert indított 2013-ban

Szegregáció a kaposvári iskolában II.

- ▶ 2015. november: a Kaposvári Törvényszék megállapítja a törvénysértést és az alperesek felelősségét, de álláspontja szerint nincs abban a helyzetben, hogy konkrétan elrendelhesse a felperes által beterjesztett (a szegregáló iskola bezárásán alapuló) komplex, deszegregációs terv megvalósítását: a deszegregáció folyamata rendkívül komplex, több szereplő együttműködését követeli meg, és politikai akarat szükséges hozzá, *„A tervben szereplő politikai elemek, valamint szakmai alapelvek és szakemberek részvétele nélkül e deszegregációs terv megvalósíthatatlan bírói ítélettel”.*
- ▶ 2016. október: a Pécsi Ítéltábla részben megváltoztatta az elsőfokú ítéletet, és elrendelte a szegregáló iskola bezárását, a 2017/2018-as tanévben az iskola nem vehet fel első évfolyamos tanulókat. Az iskola körzetéhez tartozó, mintegy 20 első korú gyermeket a város többi, nem szegregáló iskolája között kell elosztani. A bíróság előírta az alpereseknek részletes deszegregációs terv elkészítését és közzétételét. Kifejezett utalás a Faji Egyenlőségi Irányelv 15. cikkére és az Accept-ügyre: *„amennyiben valamely helyzet egy adott irányelv hatálya alá tartozik, a nemzeti bíróság a nemzeti jog alkalmazásakor köteles azt amennyire csak lehetséges az adott irányelv szövegére és céljára tekintettel értelmezni az irányelv által kitűzött cél érdekében”.* A magyar jogot lehet így értelmezni, és 20 gyermek elhelyezése nem megoldhatatlan feladat.

Szegregáció a kaposvári iskolában III.

- ▶ 2017. október: a Kúria hatályában fenntartja a másodfokú döntést. Úgy találta, hogy a bíróságok túlmehetnek a törvénysértés megállapításán és a törvénysértés megszüntetésének elrendelésén: a bíróságok előírhatják konkrét intézkedések megtételének kötelezettségét az egyenlő bánásmód elvének betartatása érdekében: *„a Kúria a jogszabályokkal összhangban lévő és a helyi körülményeket kellően figyelembe vevő, hatékony intézkedéseket elrendelő ítéletet hatályában fenntartotta”*.